

Alternatívák a városiasodásra

A tanácsháza előtt a hangszóróból áradó hirdetések, közlemények hangja fogad. A technika személytelensége helyettesíti immár a kisbíró dobszavát. Faluban vagyok — mondhatnám, ha nem tudnám, hogy Kisteleken járok, amelyről ki tudja, hányszor írtuk már le lapunkban, hogy városiasodó, urbanizálódó nagyközség, hogy nagysága, fejlődése és a megye településhálózatában elfoglalt, topográfiaiilag meghatározott helyzete arra itéli, hogy előbb-utóbb városá válna. De mit is jelent manapság városá válni? Jogi aktus? Városiasító települést, kiterjedt közszolgáltatásokkal? Iparosodást? Életmódváltást? Nyilván ezt is, azt is.

A tanácselnök, Ott József jelentést tesz elém, a Kistelek nagyközség városá fejlődésének helyzetéről és az ezzel kapcsolatos további feladatokról szóló tájékoztatót. Lapozgatom az anyag végén levő táblázatokat, amelyekből mintha egyértelműen az derülne ki, hogy a majdnai városá levés elsősorban a közszolgáltatások, az infrastruktúra, az urbanus karakterű településképp fejlődésének függvénye. A táblázatok sorra veszik azokat a mutatókat, amelyek a városá nyilvánítás feltételei között szerepelnek, s azt is, hogy Kistelek egyelőre milyen maradványokkal rendelkezik a városiasodás tekintetében. Népszerűségben, az egészségügyi ellátás színvonalában, oktatásban, a kereskedelmi ellátottságban teljesíti a követelményeket. A megkivántnál rosszabb viszont a vendéglátás helyzete, a könyvtár és a művelődési ház sem kielégítő, jóval több burkolt útra lenne szükségük, a rendszeres szemétszállítás kiterjesztésére, s a településközpont további fejlesztésére. Ezzel szemben a közvilágítás, a vízellátás kielégíti az előírt követelményeket. S a táblázatok végén ott az összegző adat: ahhoz, hogy a nagyközség teljesítse a városá nyilvánítás számára megszabott követelményeket, 187 millió forint értékben volna szükség beruházásokra...

A számok — ha összegekről és beruházásokról van szó — szinte mindig csalnak. Az a 187 millió alighanem már régen nem 187 millió, még akkor sem, ha tavalyi adatról van szó. Az összeg alighanem már nagyobb, s évek múltán még nagyobb lesz. Márpedig mindenképpen évekkel, jó néhány évvel kell számolni, míg Kistelek utólrhetné önmagát egy megszabott követelményrendszer tükrében, hiszen köztudomású, beruházási lehetőségekben nem túlságosan dúsakáló ötéves terv előtt állunk. De talán nem is annyira a statisztika, a jogi aktus, a városá nyilvánítás lehetősége a fontos jelenleg, inkább az, hogy voltaképpen mit is jelent manapság egy település számára rálepní a városá levés irányába vezető útra.

Nem a kistelekiek ötlete volt, hogy városá legyünk — teszi hozzá Ott József —, de mindenki tudja, hogy jól járnánk... Hogy mennyiben járnánk jobban a kistelekiek? Például kevesebb villanyszámlát fizetnének, több állami támogatást kapna a település. No meg a jóval több burkolt út, a javuló közszolgáltatások, művelődési lehetőségek révén kétségkívül jobb, könnyebb és kellemesebb lehetne az életük. S ha a dolognak ezt az oldalát nézzük, akkor a jogi aktus lehetséges időpontjától függetlenül hasznukra válik a városá levés irányába ható minden törekvésük. Hasznukra válik már most is, hiszen egyre jobb, kényelmesebb körülmények között zajlik életük a településen, nevezik azt akár városnak, akár nagyközségnek. Hiszen például a lakásoknak már a fele bé van kapcsolva a vízszolgáltatásba, egyre több lakásba vezetik be a gázt is. S miután azt az elképzelésüket, hogy minden utcában legalább az egyik oldalon legyen járda, már nagyjából megvalósították, most kezdik előlről a programot, az utcák másik oldalán is építik a járdákat...

Látszólag bagatell dolgokról van szó, legalábbis városi szem-

mel nézve. Utak, járdák, víz, gáz... — ahelyett, hogy iparosodásról, városközpontokról, regionális szerepkörrel, életformaváltásról beszéljenek. Pedig hát alapvető dolgokról van szó, járdáról, utakról, vízzel, gázzal, javuló közszolgáltatásokról beszélve, hiszen ezek a szinte észrevétlenül maradó, mert napok alatt megismerhető változások alapvetően megkönnyítik, kényelmesebbé teszik az emberek életét, lakjanak bár nagyközségben, vagy városban. S alighanem a kistelekiek előtt is elsősorban ez a cél lebeg. Az, hogy minél jobb körülményeket biztosítsanak maguknak és gyerekeiknek, minél szűkebb és kényelmesebb, jobb, emberibb környezetet. Hisz a városá levés jogi aktusának hol közeléde, hol távolodó szellemképe aligha szabadíthatna föl enélkül a nagyközségben olyan energiákat, mint például a tavaly végzett 8 millió forint értékű társadalmi munka, amely energiák végül is nagyon gyakorlatias, praktikus célokat szolgálnak.

Egy település lakói nyilván a saját érdekeiket nézik elsősorban, amikor célokat, feladatokat tűznek maguk elé. A kistelekiek, amikor a városá levés érdekében cselekszenek, végül is saját mindennapjaikat, a jelent szolgálják, s e nagyon hasznos szolgálatot legfőbb koordinálja, szervezi és összefogja a jogi aktus majdnai, időben bizonytalan ténye. Magukért teszik, amit tesznek, jobb életükért.

De hát csak ennyit jelentene városá lenni? Jobb, kényelmesebb, könnyebb életet? Nyilván nem, de alighanem ez minden változás alapja, mozgatórugója. Emellett a városiasodás nyilván együtt jár életformaváltással is, s a tágabban vett közösségi ér-

dekek szolgálatával. Az előbbire példa az iparosodás, az utóbbira pedig az a regionális szerepkör, amit a település már ma is mind nagyobb mértékben képes betölteni.

Életformaváltás, iparosodás, a tágabb értelemben vett közérdek... Ugy tűnik, egymást kiegészítő tényezőkről van szó, holott ellentétek, ellentmondások is feszülnek e folyamatok belső kapcsolataiban. Mert az iparosodás, a regionális szerepkör fokozott betöltése miközben az életformaváltást is elősegíti, kétségkívül társadalmi érdeket, a településen és a környezetben lakók érdekeit is szolgálja. De ha például eltávolít a földtől, s emiatt viszonylag extenzívabbá teszi a környék mezőgazdasági kultúráját, akkor már nem teljesen egyértelműen hasznos a folyamat, sem az egyén, sem a közösség szempontjából. Am úgy tetszik, hogy Kisteleken kialakulóban van az a kielégítő egyensúly, ami hasznosan szolgálhat egyéni és közösségi érdekeket egyaránt. A kertekben továbbra is megterem a háztartások számára szükséges zöldség, gyümölcs, sokan tartanak baromfit, jószágot saját céljaikra. S a belterületen lakók közül sokan kijárnak a tanyára, ahol állatokat tartanak. Aligha érdektelen a tendencia: az utóbbi időben nőtt Kisteleken a szerződött sertések száma...

A városiasodásra sok lehetőség, alternatíva képzelhető el. Az élet szerencsére többnyire több vasat tart a tűzben, az értelmes, sokoldalú, tehát a hatékonyabb megoldásokat részesíti előnyben, az okos fokozatosságot...

Kifelé jövet, a tanácsháza folyosóján fejkenődök, kötenyves nékivel találkozom. Kint még hallok a „hangszórósított kisbíró”-t, s ahogy az 5-ös út hullámszóformáját nézve melegelem a kikanyarodás veszélytelen lehetőségét, fél szemmel még odalépek az ÁFÉSZ kétszintes, kifogástalanul ellátott áruházára. Mondják: Szegedről is sokan járnak ide vásárolni...

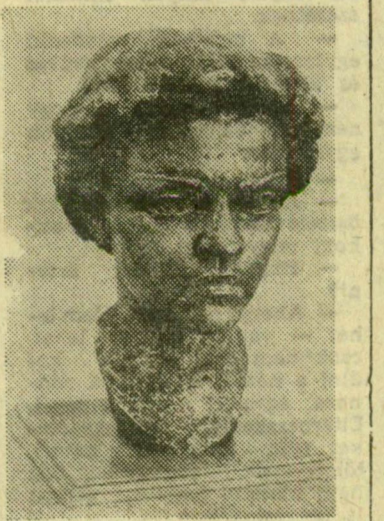
SZÁVAY ISTVÁN

Új könyvek

Thinsz Géza nevét nem ismeri a magyar olvasóközönség, hisz Stockholmban élő magyar költő és műfordító. Első kötete a Stockholmi Magyar Intézetnél jelent meg 1980-ban. Azóta több önálló verseskötete jelent meg a svéd fővárosban, s a Vizek távlati című kötete az első, mely Magyarországon is forgalomba kerül. Thinsz József Attilát, Szabó Lőrincét, Nagy Lászlót, Ilyés Gyulát, Juhász Ferencet, Pilinszkyt, Weörest fordított svédre. A hídon, melyet a két távoli ország kultúrája közt önzetlenül épített s épít, nemcsak oda, hanem visszafelé is közeledik, számos svéd költőt fordított magyarra, melyek közül a legemlékezetesebb sikerű a Modern Könyvtárban jelent meg Szédítő táj címen, tizennégy svéd költőt bemutatva. Kötetében, mely a Vizek távlati címen nemrégiben került nálunk forgalomba, nemcsak a kettős nyelvi és höní

probléma szőla meg, hanem a svéd hétköznapok is. Költészete avantgardi hagyományokat követ, nem költői a szó hagyományos értelmében. Szereti és jól műveli a prózaverset, gondolatmenetében a váratlan fordulatokat, s a szellemes nyelvi játékok sem idegenek tőle.

Szépál Árpád neve ismerősebben hangzik az irodalmat közellebbről ismerők előtt. Hosszú évtizedekig nem hallottunk róla, és tőle semmit. Míg nem a Kritika egyik legutóbbi száma foglalkozott az idős (83 éves) költővel, kritikussal. 1919. után mindössze egy kötetet jelent meg Húsz vers címen 1920-ban. A fokozódó jobbbratolódás, majd a fajüldöző törvények miatt kénytelen volt Párizsba menekülni, s a várost azóta sem hagyta el. 1979-es impresszummal Párizsban látott napvilágot Keréknyom című verseskötete, mely most kerül terjesztésre nálunk is.



MARTSA ISTVÁN SZOBRAI

Az épület és az ember

A család döntött: nem várnak csodára, belevágnak. Házat építenek. Annyi pénzük már összegyűlt, hogy elkezdhetik. De milyen legyen? És mennyibe fog az kerülni? Milyen anyag lenne a legjobb hozzá? Honnan kell beszerezni? Kapnak-e majd mestert, meg segédmunkást? Milyen bútor lesz a nagyszobában? Miféle papírok kellenek? És így tovább. A döntés után a kérdés, a gond — természetesen.

Aki a zalaszentgrótiak közül elszánja magát a családi ház fölépítésére, először is bemegy a művelődési házba. Mielőtt a kedves olvasó valami olyasmire gondolna, hogy talán ideiglenesen odaköltözött a nagyközségi tanács, gyorsan elmondom: a tanács saját épületében székel, viszont a művelődési házban mindenféle kérdésre választ, praktikus teendőkre segítséget kap az építkező. Tervező mérnök érvel a kockázatok még nem eléggé közismert hátrányai ellen, s az adott családot legjobban szolgáló, a hagyományos paraszti építésmód okos és célszerű megoldásaiból sok mindent „átmentő”, új házak mellett. A művelődési házban terveket, kalkulációkat, már elkészült „példányok” fotóit mutogatják, megmondják, hol az anyaglelőhely, ki tudna munkával beszállni, miegymás. Az emberek jönnek, mennek, korántsem csak építkezésgyekben. „Rászoktak a házra”, erre a hétköznapj dolgáikban is jó szót, gyakorlati segítséget nyújtó intézményre. Oda mennek színelőadást nézni is, de az elszakadt papucsot sajátkezűleg megjavítani (barkácskonténer!), tudakozódni a szőlőre való új vegyszer után, meg a jó ég tudja, mi mindenért.

1.

A zalaszentgróti művelődési házzal csak azért példálózom, mert ott jártamban éppen ezt láttam, de van már néhány ilyen „nyitott ház” máshol is az országban. Próbálgatják megcsinálni a gyakorlatban mindazt, amit viszonylagosan újkeletű szavunk — a *közművelődés* — jelentéstartó mánja előír. (Minthogy ezzel a szóhasználattal egyszersmind a korábbihoz képest jócskán megváltozott kultúrpolitika kezdődött, amely szélesen értelmezi a kultúra fogalmát, egész társadalmi létünk minőségében, természetes: más intézményeknek is, mindannyiunknak megvan, meg kellene legyen a közművelődési feladata-szerepe. Ezúttal azonban beszéljünk csak egyfajta intézménytípusról, a művelődési házról.)

Hogy mi a dolguk valójában a már meglevő és a most épülő házaknak? Egyelőre vitatjuk, pontosabban: gondolatban, meg papíron már tudjuk, és példálózunk a gyakorlat tényeivel. Egyelőre leginkább azt emlegetjük, mi az, amit nem jól csinálnak. Remélhetni, hogy ez a kizáró gondolkodásmód is célravezető. Még gyakran „házakat” mondunk, mint főntebb magam, s nem intézményeket. Vagyis: ha közművelődésre van szó — még épületekre gondolunk, és nem a széles, társadalmi nyilvánosság különféle terepeire.

2.

Például Szegeden... Nem győzünk siránkozni, milyen elavult épületeket és ezek egymáshoz kapcsolódásának rossz rendszerét örököltük egy elmúlt, s ma már korszerűtlennek ítélt kulturális politika „eredményeként”. Keserűen kérdezzük, miért nincs itt megvei művelődési központ? Miért nem összegeződhettek idejében a szellemi és anyagi erők a mostaninál jóval hatékonyabb kultúraközvetítési, és az igények szerinti, gazdagabb kulturális szolgáltatások céljából? Ezt hiányoljuk, amikor konstatáljuk,

hogy a város legnagyobb tanácsi művelődési központja kénytelen lemondani a művészeti értékek és a közönség „találkozgatásának” sokféle alkalmáról, s megelégedni a szükségesnél kevesebbel, mert nincs elég pénze, helye hozzá. Amikor a városnyi kulturális műsorkínálat összehangolatlanságán, az elkepesztő színvonalbeli különbségeken, a hatástalanságon bosszankodunk, megint oda lyukadunk, hogy nagyon hiányzik a szellemi és szervezeti egység a meghatározó, egységes közös gondolkodás, a célirányosan elosztható, nagyobb, közös kassa. Sopánkodunk, mennyire elárvult és kihaszátatlan néhány kisebb, korszerűtlen belső beosztású művelődési ház, és sajnáljuk a pusztán fönntartásukhoz szükséges, egyre több forintot.

Például Debrecenben, mondjuk, és hasonlítgatjuk a szegedivel az ottani művelődési otthon-hálózat központosított, szervezett és — ami a lényeg — hatékony rendjét.

Hajlamosak vagyunk megfélemedkezni viszont arról, hogy például Debrecenben csak akkor centralizáltak, akkor egyesítették az állami, a szakszervezeti, s az egyéb „rendelkezésű” szellemi, anyagi erőket, építettek ésszerűen egymáshoz kapcsolódó intézményhálózatot, amikorra kialakultak és működtek „a nagy egész” apró sejtjei. Amikor már volt mit összerakni, magasabb fokon szervezni. Ha hiányzik a szervezethez, hajlamosak vagyunk ezt minden baj okának látni; épületekben gondolkodni. Pedig, mint szegedi példánkban is látszik, egy épület önmagában nem készlet közművelődési aktivitásra, de az épülethiány is komoly nehézségeket okoz ennek az aktivitásnak a kialakulásában. Másfajta csapásra kellene terelnünk a gondolatainkat. Röviden szólva: függetlenül attól, hogy van épület, vagy nincs, a népművelők legfontosabb közművelődési feladata: 1. segíteni azoknak az embereknek, akiknek valamilyen kulturálódási igényük van (korszerűbb konyhát kívánnak vezetni, szeretnék tudni, miért háborúzik Irak meg Irán, milyen lemezek jöttek a boltba, miért csak Kisteleken árulnak írósztalet, milyen filmeket csinált Huszárik Zoltán); 2. fölkuatni a lappangó közművelődési igényeket és valódivá „növesztetni” ezeket (lásd: Bartók művelődési központ, „Belvárosi klub”, ahol egyszerűen csak beszélgethetnek, vagyis információkat cserélhetnek az idősebb emberek, kártyázhatnak, újságot olvashatnak, a szó szoros értelmében azt csinálnak, amit akarnak, a ház kiszolgálja őket).

3.

Az emberek ugyanis vagy bemennek, vagy nem a hagyományos kulturális „rendezvényeket” produkáló házakba. Ha igen, akkor sem mindig érzik jól magukat. De igen jólesett például a felsővárosi fiatalasszonyoknak, hogy — más közművelődési épület híján — bemehettek a könyvtárba beszélgetni, mindentőléről, ami érdekelte őket, s a könyvtárosok még azt is megszervezték, hogy addig vigyázzon valaki a gyerekeikre. Ki tudja, mivé fejlődik még ez a tudatos-spontán módon alakult „kismamaklub”? Talán olyan csoport válik belőle, amelyet már nyugodtan nevezhetünk művelődési közösségnek. És ha még sok hasonló társulás akad a városban? Közös érdekek, érdeklődések, célok szervezte csoportok? Művelődési házakon belül és kívül egyaránt ezekre az emberi tartalakra és formákra kellene figyelni — s aztán majd építeni. Az egymás közötti kapcsolataikat is, és ha kell, akár épületet is nekik.

SÜLYOK ERZSÉBET